

РЕЦЕПЦІЯ РОМАНУ «УЛЮБЛЕНА» ТОНІ МОРРИСОН КРІЗЬ ПРИЗМУ ФЕМІНІСТИЧНОЇ КРИТИКИ

У статті досліджується проблема гендерної дискримінації, з якою стикаються героїні роману «Улюблена» Тоні Моррісон. Аналіз здійснюється крізь призму феміністичної критики, адже жінка є центральним об'єктом даного роману. Досліджується те, як авторка розкриває жіночу психологію, свідомість, сферу цінностей, зображає жіночі персонажі сильнішими за чоловічі.

Ключові слова: фемінізм, феміністична критика, жіноча афро-американська література.

На початку минулого століття все популярнішою ставала афро-американська література, яку нарешті, почали відокремлювати від американської. Справжнім сплеском у її розвитку стали 30-ті роки ХХ ст., проте повне визнання прийшло лише у другій половині ХХ століття. Під час Гарлемського Ренесансу відбулася зміна у свідомості афро-американців, почався пошук національної приналежності до культури країни, яка забрала все, але стала їх другою батьківщиною. Як зазначає Юрій Стулов: «Ніколи до того голос афро-американців не був таким виразним, а їхнє бачення таким всеохопним» [1: 52].

Починаючи з останнього десятиріччя ХХ ст. великої популярності серед читачів набула жіноча афро-американська література, зокрема твори таких письменниць як Зора Ніл Герстон, Еліс Уокер, Тоні Моррісон. Вони почали піднімати у своїх творах такі теми як сексизм, расизм та класизм, зосереджувати свою увагу на проблемі пошуку ідентичності, боротьбі з расовою та гендерною нерівністю, прагнули розкрити унікальний світ власного народу. Відбулося справжнє усвідомлення ролі чорної жінки в американському суспільстві. Анджела Девіс була однією з перших феміністок, хто побудував свою аргументацію навколо точки перетину раси, гендеру і класу. Вона стверджувала, що жінка в Сполучених Штатах Америки позбавлена прав, які дозволили б їй розвиватися як особистості. Нарешті жіноча афро-американська література стала невід'ємною частиною американської літератури. Фредерік Дуглас, «чоловік, який бореться за права жінок», зауважив: «Коли напишуть істинну історію боротьби проти рабства, то жінки займуть на її сторінках достойне місце, яке відповідатиме їхньому визначному вкладу»[2: 36].

Жінки-письменниці почали зосереджувати увагу читачів на відмінностях чоловічої та жіночої літератури, а французький філософ Сімона де Бовуар, першою поглянула на художній твір очима жінки, звернула увагу на жіночі образи і ті функції, які відводили своїм героїням автори. У своїй книзі «Друга стаття» вона стверджує, що суспільство отожднює чоловіче як позитивну культурну норму, а жіноче як негативну, відхилення від норми, як Інше[3]. Відомий теоретик американського фемінізму Суламифь Файерстоун у своїй книзі «Діалектика статі» підтримала цю думку і додала, що природа зробила

жінку відмінною від чоловіка, а суспільство зробило її відмінною від людини. Кейт Міллет, представниця американської школи фемінізму, у своїй монографії «Сексуальна політика» продовжила думку Бовуар сказавши, що в традиційній культурі прийнято вважати, що ментальність чоловіка і людини — тотожні, а ментальність жінки відмінна від них, тобто жінка вважається підвидом людини.

Письменники-чоловіки зображали жінку лише через стосунки з чоловіками та лише зі своєї точки зору. Її позитивні риси були такими, які подобалися чоловікові, вона була його додатком, насолодою його бажань, втіленням його мрій або в інших випадках — об'єктом його агресії, ненависті, особою, винною в його невдачах і комплексах, але не людиною самодостатньою, наповненою власним змістом. Баррі Бекхем зазначив, що чорношкірі письменники бачили чорношкіру жінку повністю обмежену сексом. І тільки чорношкірі письменниці могли описати повне занурення в деспотичну (гнітючу) сексуальність [4: 333]. Жінки-письменниці створили новий образ головної героїні, яка прагне знайти своє місце в житті, виступає проти усталених уявлень про сімейні стосунки, прагне зняти з себе тавро невидимки. Вони звернули увагу на духовний світ жінки, звернулися до проблеми її психологічного й духовного пригноблення, до її соціальної позиції та сексуальної ролі. Виступили проти приниження, проти нав'язливих суспільству хибних образів сексуальності та моральності.

У центрі роману «Улюблена» Тоні Моррісон стоїть чорношкіра рабиня Сет, що прагне до свободи, як фізичної так і духовної. Письменниця акцентує увагу читача на її жіночій долі, свідомості, на її особистих та соціальних проблемах. Вона зображає Сет незалежно, вольовою та рішучою жінкою, яка зосереджується на добробуті своєї сім'ї і робить все, щоб вберегти своїх дітей від рабської долі. Звертаючись до образу Сет авторка не лише відображає жах, у якому жили раби, а й зображає силу материнства. Сет продумує план, за яким самотужки відправляє своїх дітей з іншими неграми в Цинциннатті, до свекрухи Бебі Сагз, а потім і сама втікає з Милого Дому. «Це була перша справжня справа, яку я зробила сама. Я наважилась» [5: 190]. Сет намагається виконати свій материнський обов'язок, незважаючи на перешкоди, які чинять їй білі люди. Діти і сім'я є змістом життя для Сет. Вона безмежно любить своїх дітей і будь-якою ціною прагне захистити їх від рабства, навіть ціною їх власного життя. Але рабство розлучає сім'ю і Сет вирішує вбити своїх дітей, бо вважає, що смерть краща за життя в рабстві. З неймовірною силою авторка показує, як Сет звільняє свою дитину — Улюблену від долі, котра, на думку матері, судилася доні, і як відбилися наслідки цього на житті самої героїні, в якому Улюблена уособлює тягар провини Сет. Вона певна у тому, що її діти — її найкращий витвір, належать їй за правом природи. Тоні Моррісон в одному інтерв'ю, прокоментувала це так: «Вона зробила правильний вибір, але вона не мала права робити його» [6: 332]. На прикладі головної героїні авторка підкреслює жіночу волю та рішучість, а також показує як рабство впливає на внутрішній світ жінки і як ця жінка змушена взяти долю дітей у свої руки, для того щоб вберегти їх.

Еліс Уокер відзначала, що чорношкірі жінки відчувають пригнічення в інших та інтенсивніших формах, ніж білі. Жінки-рабині ставали жертвами звалтувань та знущань, які тільки могли бути застосовані до жінки. До своїх рабинь господарі ставилися лише виходячи з вигоди: коли було прибутково, експлуатувати рабинь так само як і чоловіків.

Через системи рабства чи расизму афро-американки ставали жертвами постійного сексуального насильства. Практично всі спогади рабів у ХІХ столітті вміщують у собі

розповіді про звалтування рабинь господарями або наглядачами. Черношкірі жінки жили у постійному страху перед сексуальним насильством і лише деякі могли дати відсіч йому. Адже всі вони вважалися пов'язаними і за їх звалтування ніхто не ніс жодної догани.

Тематика насилля над жінкою теж торкнулася даного роману. Жертвою сексуального насилля була Елла, яка провела свою юність в домі, де її ділили між собою батько та син, котрий, як вона говорила, «був ще гірший». «Той, хто був, ще гіршим», вселив їй відразу до кохання – перш за все плотського. Схожу долю мала й дружина Штампта, яка була віддана сину господаря. Тобто у своєму романі Тоні Моррісон наголошує на тому, що дискримінація гендерна та класова не може ігнорувати ще й расового гніту. На думку Енн Кемпбелл афро-американський фемінізм більш зосереджується на проблемі раси, а от гендер вже є його другорядним питанням.

У романі Тоні Моррісон описує знущання, які довелося пережити Сет на шляху до свободи. Її побили та звалтували білі чоловіки, але їй вистачило мужності, щоб не зламатися, чого не можна сказати про її чоловіка Халле. Авторка саме цим підкреслює перевагу жінки, її моральну стійкість, яка є міцнішою за чоловічу. Тоні Моррісон стверджує, що не є політичною феміністкою, а не зацікавлена у нападах на чоловічу стать, вона просто хоче показати процес становлення афро-американської особистості жіночими очима. Вона не зображує чоловіків слабкими, а лише хоче, щоб вони були такими ж сильними людьми як і афро-американські жінки.

Ще одним прикладом чоловічої слабкості у романі є Поль Ді, який спробував вигнати привид Улюбленої, але після цього він матеріалізувався в молоду дівчину і поселився у домі Сет. Улюблена почала витісняти Поля Ді спочатку з кімнати, а потім й з дому і лише перебравшись у сарай йому вдалося знайти спокій. І хоча Поль Ді розумів, що Сет пробудила в ньому мужність і він хоче прожити з нею все своє життя, проте все одно він виглядав слабшим за неї та й навіть за її доньку Денвер. Він схилився перед її силою та розумів, що є недостатньо сильним чоловіком, щоб вирватися і йому потрібна її, Сет, допомога.

Для того щоб допомогти матері Денвер була змушена звернутися по допомогу до комуни жінок, яка й очистила дім від привида давно померлої доньки Сет. І найцікавіше те, що герої сприймають надприродне без подиву, просто як частину реальності. Ввівши у роман паранормальні сили, Тоні Моррісон надала голосу всім тим, хто загинув від рабства.

В умовах рабовласництва чорні вважалися робочою скотиною, яка лише приносила дохід, для рабовласника ж стать не мала жодного значення. І хоча для господарів було вигідно, щоб їхні рабини народжували багато дітей, адже діти ставали також їхньою власністю, проте жодних поблажок жінкам не давалося. Білі господарі не вважали чорних за людей, вони просто були робочою силою, наче тварини. Навіть у Милому Домі учитель, спостерігаючи за Сет, записував у ліву колонку її людські якості, а в праву – тваринні.

Жодна рабиня не володіла власним тілом. Коли Сет була вагітна її побили батогами з волової шкіри так сильно, що на її спині наче виросло дерево. Стовбур якого був з червоною корою, а на гілках були листочки і квіти, маленькі, білі, наче у вишні. Кожен з героїв мав своє бачення шраму на спині Сет. Емі, білошкіра дівчинка, бачить у ньому дерево вишні, Бебі Сагз, приймає шрами за багрянні троянди, а коли Поль Ді побачив спину Сет, то шрами вже перетворилися на візерунки, а шкіра настільки загрубіла, що нагадувала дошку для прання. Омертвіла шкіра на спині Сет символізує мертву частину в її минулому.

У романі «Улюблена» Тоні Моррісон відтворює світосприйняття та світвідчуття своїх героїв, їх менталітет, який відзначає минуле, рабство та расизм. Даний твір містить у собі теоретичні інтерпретації реальності афро-американок, тих, хто пережив все на собі. І хоча сама Тоні Моррісон не була рабинею, проте наслуховавшись історій про рабство від своєї бабусі, вона вирішила почати писати про черношкірих жінок, про їхню долю, свідомість, адже письменниця має писати про ті проблеми, які стосуються її народу, вона просто не може писати про іншу культуру.

«Отже, через проблеми, близькі її серцю, зосереджуючись на психології, долі, минулому чорного народу, зокрема афро-американської жінки, письменниця виходить в актуальність американського сьогодення» [7: 373]. Сьогодні афро-американські письменники достатньо впевнені в собі, щоб показати нові підходи до старої теми. Все гучніша сьогодні критика того, що вони раніше не насмілювалися критикувати. Жіноча афро-американська література – доволі молода і тому є хорошим матеріалом для дослідження, адже вона повністю відрізняється від англо-американської літератури, проте є невід’ємною її складовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стулов Ю. Руйнування канону: афро-американська література в 1980-1990 р.р. // Американська література після середини ХХ ст.. – К., 2000.- с.52-64
2. Дэйвис А. Женщины, раса, класс: Пер. с англ./Общ. ред. Д. А. Лисоволика. – М.: Прогресс, 1987. – 280с.
3. Миллет К. Сексуальная политика. – https://vk.com/doc18134795_179553154?hash=374cdc967b029e80f4&dl=28aabb49a7217e1962
4. What manner of woman. Essays on English and American life and literature. Springer, Marlene. New York University press, 1977. 357p.
5. Morrison, Tony. Beloved. Vintage International. New York, 2004. 322p.
6. Showalter, Elaine. Modern American women writers. Charles Scribner’s Sons, 1991. – p.583
7. Моррисон Т. Песня Соломона. К.: Юніверс, 2006. – 376с.

Коминская Н. И., ассист.

Львовский национальный университет им. И. Франко, Львов

РЕЦЕПЦИЯ РОМАНА «ЛЮБИМАЯ» ТОНИ МОРРИСОН СКВОЗЬ ПРИЗМУ ФЕМИНИСТИЧЕСКОЙ КРИТИКИ

В статье проводится исследование проблемы гендерной дискриминации, с которой сталкиваются героини романа «Любимая» Тони Моррисон. Исследование проводится сквозь призму феминистической критики, поскольку женщина является центральным объектом данного романа. Анализируется, как автор раскрывает женскую психологию, сознание, сферу ценностей, изображает женские персонажи более сильными, чем мужские.

Ключевые слова: феминизм, феминистическая критика, женская афро-американская литература.

Kominska N.I., assistant
LNU, Lviv

GENDER DISCRIMINATION IN THE NOVEL “BELOVED” BY TONI MORRISON

The article deals with the problem of gender discrimination that happened to the female characters of the novel “Beloved” by Toni Morrison. The analysis is made in the light of feminist criticism, because the woman is the main character of the novel. We investigate how the author reveals the feminine psychology, consciousness, the sphere of values, depicts the female characters stronger than the male ones.

Key words: feminism, feminist criticism, African-American literature.

УДК 111.852+168]:82-96 «19»

Герасимчук В., докт. філос. наук, проф.
НТУУ «КПІ», Київ

ЕСТЕТИЧНІ ЗНАКИ В ХУДОЖНІЙ СВІДОМОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглядаються особливості естетичного світосприймання Тараса Шевченка, осмислені ним в пошуках ідеальних форм буття, суспільного ідеалу, культурних універсалій в контексті специфіки українського романтизму.

Ключові слова: естетичні знаки, художня свідомість, романтичне і реалістичне сприймання, архетип.

Українська культура з погляду наймодерновіших досягнень світової культури має унікальне естетичне явище – Тараса Шевченка. Завдячуючи саме його надбанню, ми можемо достоту сказати, що феномен української культури, української ментальності, української духовності відбувся в усій своїй розмаїтій повноті. І оскільки майбутнє розвитку людства, на наше глибоке переконання, лежить не в площині утилітарного економічного мислення, навіть не в площині формальних державницьких устремлінь, а визначатиметься першою пріоритетною чергою культурними загальнолюдськими модусами, ціннісними смислами життя самої людини. У світлі цієї тези ідеї мистецтва, як рефлексії культури, що намагається задовольнити одну із найпосутніших потреб Духа людини, насамперед естетичну – вічне тяжіння до ідеальних форм буття – до глибинного субстанційного розуміння прекрасного, доброго і істинного повсякчас матимуть тенденцію до актуалізації. Тарас Шевченко народився з цією духовною потребою, його вабила природа «мальовничої України», природа людини, природа культури його народу тільки в естетичних категоріях краси, гармонії, все,

© Герасимчук В., 2014